

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Salih OKUMUŞ*

ÖZET

Tan Gazetesi, Tan Yayın Şirketi tarafından Priştine'de Türkçe olarak yayınlanan bir gazetedir. Kesintisiz otuz yıl yayınlanan gazete, 1969 – 1999 yılları arasında toplam 1.536 sayıya ulaşır. Devlet bütçesinden finanse edilir. 16 sayfalık ortaboy bir gazetedir. Yayın dili İstanbul Türkçesidir. Gazete, eski Yugoslavya'da yaşayan Türk halkının haber alma ihtiyacını karşılamak amacıyla çıkarılır. Toplumun ürettiği bütün maddi-manevi kültür unsurlarını gelecek nesillere aktarmayı hedefler. Kuruluşunda bir yayınevi hüviyeti de bulunan gazete, çeşitli dergi ve kitap dizileri yayınlar. Böylece Çağdaş Kosova Türk edebiyatının kurulmasına da zemin hazırlar.

Bu çalışma ile maksadımız, Kosova'da Türkçe olarak yayınlanan Tan Gazetesini şekil, muhteva ve yazar kadrosu bakımından incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Basın-yayın, Tan, Gazete, Balkanlar, Priştine, Kosova.

TAN: A NEWSPAPER PUBLISHED IN TURKISH LANGUAGE IN KOSOVO

ABSTRACT

Tan, is a newspaper published in Turkish language by Tan Printing Company in Pristina. From 1969-1999, for thirty years, uninterruptedly published newspaper reaches 1.536 editions. It was financed by government budget. Publishing language is Istanbul Turkish. The newspaper was published due to informing Turkish population in Kosovo. It aims passing of material and moral elements to the next generation. Having the identity of a publishing house in its foundation, the newspaper also issues various magazines and books. Thus it prepares the foundation of Contemporary Turkish literature of Kosovo.

Our objective in this work is studying Tan newspaper in respect to its form, content and writers' staff.

Keywords: Turkish Press-Release, Tan, Gazette, Balkans, Prishtina, Kosovo.

---

* Doç. Dr., Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi, Kosova, E-mektup: salihokumus@gmail.com.

Giriş

Balkanlar, Türk tarihi açısından önemli bir coğrafyadır. Bölgedeki kalıcı ilişkiler Osmanlı ile başlar. Ancak Osmanlı'nın bölgeden çekilmesiyle tarihin seyri değişir. Bundan en çok bölgede yaşayan Türk varlığı etkilenir. Baskının dozu arttıkça Anadolu'ya göçler artar. Ancak II. Dünya Savaşından sonra kurulan Yugoslavya Federal Cumhuriyeti ile ülkede yaşayan azınlıkların durumunda bir iyileşme görülür. Bu çerçevede, 1944 yılında Makedonya'da kurulan *Birlik Gazetesi*'nin neşri ile başlayan bu süreç, Türkçe radyo, gazete, dergi yayını ve kitap baskılarıyla devam eder. Bölgede yeni bir edebî çevre oluşturulur. Modern Balkan Türk edebiyatının kurulmasına zemin hazırlayan bu çevre, Yugoslav coğrafyasında büyük etki bırakır.

Kosova'da Türkçe ile ilgili ilk gelişmeler 1951 yılında başlar. Kosova'da Türkçe eğitimin zaruri bir hal aldığı bu yıllarda Türk aydınları çeşitli girişimlerde bulunur. Ancak bir sonuç alınmaz. Belgrad Federal Parlamentosu önünde Türkçe eğitim talebiyle ilgili çeşitli protestolar yapılır. Bunun üzerine parti ve devlet mekanizmaları devreye girerek Türkçenin resmîyetini iade eder.¹ 23 Mart 1951 tarihinde Kosova Parlamentosu'nun Türkçenin resmîyetini iade eden kararıyla birlikte Türk dili ile eğitim yapmak için ilk adımlar atılır. Çeşitli dernekler kurulur, Türkçe basın-yayın filizlenmeye başlar. Ancak, Türkçe eğitimle ilgili herhangi bir hazırlığın olmaması çeşitli sorunları da beraberinde getirir. Öğretmen kadrosu yetiştirmek amacıyla Üsküp'te kısa dönem kurslar tertiplenir. Derslerde yine Üsküp'te yayımlanan Türkçe gazete ve dergiler kullanılır.

1 Mayıs 1969 tarihinde Kosova Meclisi tarafından alınan bir kararla Tan Gazetesi Yayın Şirketi kurulur. Gazetenin yayınlanmasında Komünistler Birliği ile parti organlarından da onay alınır. Böylece Türk halkı kendi diliyle yayın yapan bir gazeteye kavuşmuş olur. Tan Gazetesinin çıkması ile ilgili alınan kararın gerekçesinde, dönemin Kosova Anayasasında "*Her birey kendi ana dilinde haber alma hakkına sahiptir*" ifadesi gösterilir. Ancak gazetenin çıkmasında Türklerin ana dilinde haber alma özgürlüğünden çok, tek partili siyasi sistemin hüküm sürdüğü bu

---

¹ Altay Suroy Receptoğlu, "Kosova Türk Toplumunun ve Üyelerinin Hakları", *Özel Yayın*, Sprint Basımevi, Prizren 2005, s. 9.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

topraklarda, rejimin siyasi ve politik görüşlerini halka kendi dilinde, Türkçe ulaştırmak arzusunun yattığı ifade edilmektedir.²

Haftalık olarak yayınlanan Tan Gazetesi, 1969–1999 yılları arasında tam 30 yıl aralıksız yayınlanır. Gazete, haber, yorum, ekonomi, spor, kültür-sanat, magazin gibi alanlarda halkı aydınlatmaya çalışır. Sık sık Türkiye ve Türk dünyasına yönelik yazı ve haberlerle anavatan düşüncesini canlı tutar. Türk ve yabancı yazarlardan oluşan bir yazar kadrosu oluşturulur. Türkiye edebiyatından örneklerle yer verilir. Dünya edebiyatından çeviriler yapılır. Tan klasik bir gazete olmanın dışında, kültür, edebiyat ve sanat alanlarında da önemli katkılarda bulunur. Çeşitli kültür, sanat ve edebiyat faaliyetlerine imza atar. Dergiler çıkarır, kitaplar basar. Tan bir nevi, eski Yugoslavya'da yaşayan Türklerin ve Türklüğün okulu olur.³

Gazetenin devreye girmesiyle Üsküp'ün Kosova üzerindeki kültürel etkisi azalmaya başlar. Ancak edebiyat ve sanat hareketlerinin yoğunluk kazanması için 1960'lı yılların sonlarını beklemek gerekecektir. Bu arada oluşan yeni edebi çevre, Kosova Çağdaş Türk Edebiyatının oluşmasına da zemin hazırlar. Yeni yazar ve şairler yetişir. Kosova Türk Edebiyatının bu yıllarda yetiştirdiği ilk temsilcileri de Tan Gazetesi ve yayınları sayesinde olgunlaşarak en parlak günlerini yaşar. Tan Yayınları denilebilir ki, Birlik Yayınlarının Üsküp'te yaptığı işin aynısını burada yapar. Kısa bir süre sonra da sanat ve edebiyat dergileri çıkmaya başlar. Bunlar, Kosova'da yaşayan Türk halkının kültür ve sanat hareketlerini canlandırıp geliştirir. Bu bakımdan çağdaş Yugoslavya Türk edebiyatı, Birlik ve Tan gazetelerinin çatısı altında başlayıp gelişmiştir denilebilir.

1990'ların başında Yugoslavya'da iç karışıklıklar başlar. Bu yıllarda Kosova'da da çeşitli olaylar ve sokak gösterileri düzenlenir. Kısa bir zaman sonra Meclis feshedilir. Ekonomik problemler baş gösterir. Başlangıçta 16 sayfa olarak çıkarılan gazetenin sayfaları önce 12'ye, daha sonra da 8'e düşürülür.

Savaş koşullarında çalışma imkânı bulamayan Tan Gazetesi personeli Kosova'yı terk etmek zorunda kalır. Ardından gazete, "Panorama" adlı Sırp Şirketinin çatısı altına sokulur. Ayrıca Tan'ın tüzel

² Salih Okumuş, "Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat", Priştine, Ekim 2014.

³ Salih Okumuş-Hüseyin Demir-Murat Çoban, "Yugoslavya'da Türkçe Yayınlanan Gazete ve Dergiler", *UDEK, Uluslararası Balkanlarda Türkçe Sempozyumu*, Bedër Üniversitesi, Tiran, 27-30 Ekim 2013, s. 253-254.

SALİH OKUMUŞ

kişiliğine son verilerek cari hesabı da kapatılır. Şirket, sadece gazeteyi yayınlamaya devam eder. Kısa bir zaman sonra, özürsüz işe gelmedikleri için Tan personelinin işine son verilir. Kosova'yı terk etmeyen bazı gazeteciler, bu zorlu ortamda Sırp yöneticilerinin baskısı ve dayatmalarıyla 5 sayı çıkarırlar. Can güvenliğinin olmadığı böyle bir durumda, baskı ve dayatmayla çıkarılan bu sayılar, Tan gazetesinin redaksiyon politikasını yansıtmaz. Bilakis ona ters düştüğü için gazetesinin normal sayıları olarak da kabul edilmez. Gazetesinin son çıkış tarihi olarak NATO hava kuvvetlerinin saldırılarının başladığı 24 Mart 1999 tarihi kabul edilir.

Barışın gelmesi Kosova Türk basını açısından hiç bir yarar getirmez. Ülkeyi yönetmekle görevli olan UNMIK⁴ misyonunun aldığı bir kararla Türkçenin resmîyeti kaldırılır. Böylece Türkçe eğitimin yanında basın-yayın faaliyetleri de sekteye uğrar. Savaştan sonra Priştine Basın Sarayı'nın 15. ve 16. katlarında bulunan Tan ofisleri talan edilir. Bin bir güçlkle oluşturulan Tan'ın zengin arşivi, belgeler, kitaplar ve dergiler matbaanın bodrumuna atılır. 1999 yılından sonra geriye kalan az sayıda malzeme Kosova Arşivlerine taşınıp korunma altına alınabilir.

2000'li yılların başında Tan Gazetesi, "Yeni Tan" adıyla yeniden çıkarılmak istendiyse de bu girişim başarıya ulaşamaz. Bu durum karşısında Tan Gazetesinin eski personeli, yeni içerikte bir gazete çıkarma hevesinden vazgeçerek, mevcut gazete, dergi ve kitapların dijital ortama aktarma çarelerini aramaya başlar. Bu bakımdan 2014 yılında tarafımızdan başlatılan "Kosova'da Türkçe Yayınlanan Gazete ve Dergilerin Dijital Ortama Aktarılması Projesi" son derece faydalı ve isabetli bir çabadır. Bu sayede, ilerde bu alanda yapılabilecek tüm bilimsel çalışmalar için orijinal kaynakların korunup muhafaza edilmesi mümkün olacaktır.

Tan Gazetesinin Kimlik Bilgileri ve Redaksiyon Politikası

Tan Gazetesi, Tan Gazete Yayın Şirketi tarafından 1 Mayıs 1969 tarihinde Priştine'de Türkçe yayınlanan bir gazetedir. Kosova'da otuz yıl (30) aralıksız yayınlanan en uzun ömürlü Türkçe gazete olarak karşımıza çıkan Tan, 20 Mart 1999 tarihinde yayınlanan son sayısı ile da tozlu raflardaki yerini alır. Haftalık yayınlanan Tan Gazetesi, toplam 1536 sayıya ulaşmıştır.

---

⁴ United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu).

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Tan Gazete Yayın Şirketi ofisleri ilk günlerde Priştine'de, bugünkü Kosova Kültür Bakanlığı binasının arkasında bulunan ahşap bir barakada faaliyetlerine başlar. 1977 yılına kadar gazete burada hazırlanır. 6 ofis, 1 salondan ibaret olan baraka, toplam 160 metre karelik bir alana sahiptir ve oldukça yetersizdir.⁵ Gazetenin yazı işleri, sayfa düzeni ve planlaması Priştine'de yapılır. Daktiloda yazılan tüm yazılar Üsküp'e Tan personeli tarafından götürülür, matbaada basıldıktan sonra gazete dağıtım için tekrar Priştine'ye getirilir.

1978 yılında Priştine'de yeni Basın Sarayının inşa edilmesiyle Tan Gazetesi de, 15. ve 16. katlara taşınır. Burası yaklaşık 1500 metre karelik bir alana sahiptir. Tan, baştan sona yeniden tefriş edilir. Çalışma koşulları iyileştirilir. Bu dönem içerisinde Tan Gazetesi Yayın Şirketi'nde gazeteci ve teknik personel olarak toplam 54 kişi çalışır. Basın Sarayı bitişiğinde "*Rilindiya*" adıyla modern bir matbaa inşa edilir. Tan'ın burada basılabilmesi için Türkçe harfler temin edilir.⁶ Böylece Üsküp'e gidış zahmeti de ortadan kaldırılır.

Tan Gazetesinin ilk 20 sayısı 15 günde bir çıkar. 3 Mart 1970 tarihinden sonra gazete haftalık çıkmaya başlar. Gazetenin kimlik bilgileri ana sayfada, gazete adının hemen altında ve son sayfada verilir. Künyede gazetenin çıktığı yıl, sayı, çıkış tarihi, başyazarı, gazeteyi hazırlayanlar, gazete fiyatı, abone koşulları, cari hesap, telefon ve iletişim bilgileri yer alır. Son sayfada ise, gazetenin basıldığı yer, fiyatı, banka hesap numarası ve adres bilgileri verilir.

1969-1977 yılları arasında gazete Üsküp "*Nova Makedonya*" matbaasında basılır. 1978 yılından itibaren Tan Gazetesi ve yayınları Priştine Basın Sarayı ofislerinde hazırlanır, Basın Sarayı'nın bitişiğindeki "*Rilindiya*" matbaasında basılır.

Tan Gazetesi ve yayınları, Avrupa, Asya, Amerika ve Avustralya kıtalarında 28 değişik ülkede bulunan abonelerine ulaştırılır. Tirajı 3.000 adeti aşan Tan Gazetesinin her sayısından 400 adet gazete Türkiye başta olmak üzere çok sayıda ülkedeki abonelere gönderilir.

---

⁵ Okumuş, "Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat", Ekim 2014.

⁶ Okumuş, "Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat", Ekim 2014.

SALİH OKUMUŞ

İlk sayıdan başlayarak gazetenin son sayısına kadar gazeteyi hazırlayan redaksiyon üyeleri künye bilgilerinde belirtilir. Gazetenin müdürü, aynı zamanda gazetenin başyazarı (editörü) olarak kurucu tarafından atanır. Tan Gazetesinde bu göreve atanan müdür ve başyazarlar sırasıyla şöyledir: *Süleyman Brina, Bedri Selim, Nevzat Hüdaverdi, Şakir Maksut, Raif Virmiça ve Enver Baki.*

Gazetenin müdür ve başyazarları, gazetenin yanı sıra Tan Gazete Yayın Şirketi tarafından yayınlanan “Çevren”, “Çığ” ve “Kuş” dergileri ile “Tan Kitap Dizisi”nden de sorumludur. O dönemde yürürlükte olan Kamu İletişim Yasasına göre Gazete, dergi ve kitap dizilerinin ayrı ayrı “Yazı Kurulları” vardır. Bu kurullarda yayınlanacak yazılar ve onların içeriği saptanır. Baskı ve diğer mali yükümlükler ise, Tan müdür ve başyazarına aittir.

Kosova’da mevcut olan Arnavutça “Rilindya” ve Sırpça “Yedinstvo” gazeteleri gibi Tan Gazetesinin kurucusu da Kosova Çalışan Halkın Sosyalist Birliği (ÇHSB) organıdır. Gazetenin faaliyetleri için gereken maddi araçlar Kosova Meclisi kararıyla devlet bütçesinden tahsis edilir.

Diğer gazeteler gibi Tan Gazete Yayın Şirketi de, her yıl “Yıllık Çalışma Raporu” hazırlayarak Yönetim Kuruluna sunmakla yükümlüdür. Yönetim Kurulu’ndan geçen yıllık rapor, kurucu olan Kosova ÇHSB organına havale edilir. Gelecek yıla ait “çalışma programı” da aynı prosedürden geçer. Bu raporlarda bir yıl içerisinde hedeflenen amaçlar, onların gerçekleşmesi için ihtiyaç duyulan finans kaynakları bulunur. Ayrıca, Yugoslavya, Türkiye ve dünya çapında önemli kişilerin jübile ve yıldönümlerinin kaydedilmesi ile ilgili bir de takvim yer alır.

Tan redaksiyonunun temel görevi, başta Kosova, Makedonya ve geniş Balkan coğrafyasında bulunan okuyucusuna toplumun tüm alanlarından haberler ulaştırmak, Türk halkının geçmişi, örf, adet, gelenek ve göreneklerini korumak, geliştirmek ve gelecek nesillere aktarmaktır.

Tan’ın ilk yıllarında yayınlanan sayılar ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde redaksiyon politikasının henüz oluşmadığı açıkça görülür. Özellikle gazetenin ilk sayfaları, politik olaylar, ekonomi, dünya ve Türkiye haberleri, kullanılan dil, üslup ve muhteva açısından yetersiz ve çok sayıda imlâ hataları ile çıkar. Fakat zamanla bu hatalar düzeltilmeye çalışılır.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Bilhassa okurların çok beğendiği kültür ve sanat sayfalarında yer alan haber, röportaj, değini ve denemeler çok daha kaliteli ve daha az yanlışla çıkar. Çok sayıda telif ve çeviri şiir, öykü ve deneme gibi kaliteli ve zengin içerikli yazılar bulunur. Belli aralıklarla roman tefrikaları yapılır. Fakat bu dönemde ulaşılan seviye zamanla kaybolur. Gelen yazıların kalitesi düşer. Halkın siyasi ve politik tutumu da gazeteye yansır. Bu durum gazetenin sayfalarında trajik-komik olaylara yol açar.

Tan Gazetesi, yayın dili olarak Türkiye Türkçesini esas alır. Bu durum Türkçe'nin gelişmesinde de etkili olur. Gazetenin çıktığı ilk dönemlerde yayınlanan yazı ve haberlerin çoğu, devrin toplumsal ve politik tavrını yansıtır. 1951 yılında Türkçenin itibarının iade edilmesiyle birlikte açılan okullarda Türk Dil Kurumu'nun benimsediği Latin alfabesi ile eğitim yapılır. Tan redaksiyonu da o yıllarda Türkiye'de bazı kesimler tarafından benimsenen dilde sadeleşme taraftarıdır. Birçok yeni sözcük üretilir. Zaman zaman aşırılığa kaçan bazı yazarların kullandığı 'öz Türkçe' sözcük ve tanımlamaların anlamını bugün dahi çözmek hiç de kolay değildir.

Her ne kadar dilde sadeleşme tercih edilse de, gazetede kullanılan dil ve imlâ hataları bir hayli çoktur. Bunların önemli bir bölümü matbaadaki dizgi ve düzeltmen hatalarından kaynaklanır. Kimi yazılarda yerel ağızlarda kullanılan bölgeye has sözcüklere sıkça rastlanır. Ayrıca çok dilli bir ortamda yaşamının bir sonucu olarak yabancı kelime kullanımı ve cümle yapılarında da gramatikal bozukluklar görülür.

Türkçe ve Türklük açısından bir lokomotif işlevi gören Tan Gazetesi, bilhassa Türk azınlığının bilinçlenmesi, birlik ve beraberliğinin sağlanması açısından önemli yayınlar ve etkinlikler yapar. Kurulduđu ilk günden itibaren Tan sadece sıradan bir haber gazetesi olmaz. Eğitim, kültür, edebiyat ve sanat alanlarında da önemli başarılarla imza atar. Çağdaş Kosova Türk Edebiyatının gelişmesi için tüm imkânlarını zorlar. Yeni ve genç kuşakların yetişmesi için gayret sarf eder. Onlardan gelen şiir, yazı, çizim ve röportajlara geniş yer verir.

Ayrıca Kosova Türk halkının kitap ihtiyacını karşılamak amacıyla Tan Kitap Dizisi oluşturulur. Bu çerçevede 1974-1999 tarihleri arasında başta hikâye, roman, tiyatro, şiir, antoloji ve biyografi türlerinde olmak üzere 150'den fazla kitap yayımlanır. Kitaplar, 60 ile 250 sayfadan oluşur. Bunların içerisinde eski Yugoslavya'daki Türk yazarların eserleri çoğunluktadır. Ayrıca Yugoslavya'da yaşayan diğer toplulukların

SALİH OKUMUŞ

eserlerinden de tercüme bulunur. Türkiye’den bazı yayın evleriyle ortak yayınlar yapılır. Bu yayınlar Türkiye’de ve Kosova’da satılır.⁷

Şekil ve Muhteva Açısından Tan Gazetesi

a. Kapak Kompozisyonu: Tan Gazetesinin ilk sayfasında genellikle gazetenin ismine, kimlik bilgilerine ve önemli haberlere yer verilir. Gazetenin sol üst köşesinde kırmızı bir zemin üzerinde, büyük puntolarla fakat beyaz ve küçük harflerle gazetenin ismine yer verilir. Bu aynı zamanda gazetenin de logosudur. Hemen altında gazetenin kimlik bilgileri bulunur. Sayfanın tamamı sütunlara bölündükten sonra haber metinleri ve köşe yazıları ile doldurulur. Sütunlar bazen siyah bazen de kırmızı çizgilerle belirlenir. Sayfa çarpıcı fotoğraflarla süslenerek dikkat çekici bir hale getirilir. Ayrıca gazetenin isminin hemen sağında ve

⁷ Okumuş-Demir-Çoban, *a.g.m.*, s. 254.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

gazetenin alt kısmında etrafı kırmızı çizgilerle çevrili önemli bir haber veya haftanın köşe yazısı bulunur. Gazetenin ilk, orta ve son sayfalarında, sayfa adları ve bazı manşetler Tan'ın standart rengi olan kırmızı ile verilir. Geri kalan sayfalar siyah beyazdır.

Ancak ilk yıllarda teknik ve tecrübe eksikliği kendini derinden hissettirir. Bu yıllarda gazetenin redaksiyon politikalarında da ciddi bir arayış olduğu açıktır. Zaten bu durum gazetenin sayfalarına da yansır. Özellikle gazetenin adı - logosu, kapak sayfalarında kullanılacak renkler, mizanpaj ve teknik ile sayfa düzeni sıkça değişikliğe uğrar. Nitekim “Tan” gazetesinin imajını oluşturan logosu ve kapaklarda kullanılan kırmızı renk 28.4.1970 tarihli 1 Mayıs tören sayısından itibaren kullanılmaya başlar, gazete son sayısına kadar aynı logo ve renkle çıkar.

b. Sayfa Yapısı: Tan Gazetesi 30 yıl aralıksız yayımlanan uzun ömürlü bir gazetedir. Başlangıçta 15 günde bir yayınlanan gazete sonraki yıllarda haftada bir yayınlanmaya başlar. Uzun yıllar 16 sayfa olarak basılır. 1990'ların başında Yugoslavya'da iç karışıklıklar başlar. Ekonomik problemler baş gösterir. Gazete de bundan nasibini alır, sayfalarını, önce 12'ye, savaşın başlamasıyla da 8'e düşürür. Kısaca Tan Gazetesi, 16, 12 ve 8 sayfalık formlar halinde basılır.

Yıllara göre gazetenin ebatlarında da değişiklikler gözlenir. 1969-1977 yıllarında Üsküp “Nova Makedonya” matbaasında basıldığı dönemde gazetenin ebadı, 27x38 cm'dir. Bu dönemde orta boy bir gazete görünümünde olan Tan, 1978 - 1990 yıllarında ise, standard boya ulaşır. Gazete, bu yıllarda Priştine “Rilindya” matbaasında basılır. Bundan sonra kapanıncaya kadar, 32x45 cm formatında yayınlanır.

Gazetenin dış görünümü ve sayfa yapısı, yani teknik düzeni yıllar içinde önemli değişikliklere uğrar. İlk yıllarda Kosova'da diğer dillerde yayınlanan başka gazetelerin teknik düzenlerine benzer bir yapı ve baskı ile okuyucusuna ulaşan Tan Gazetesi, ancak muhteva bakımından onlardan ayrılır. Tan redaksiyonunda sayfaların teknik düzeni sırasıyla Altay Suroy, Kemal Şaban, Davut Hamolar ve Selahattin Bölükbaşı tarafından yapılır.

Tan Gazetesi şekil ve içerik açısından iki dönemde incelenebilir. İlk dönem 80'lerin sonuna kadar devam eder. İlk yıllarda sayfa yapısı tam oluşmamıştır. Ayrıca gazetenin bölümleri de yoktur. Zaman zaman yapılan değişikliklerden bu hususta bir arayışın sürdüğü açıkça görülür. İlerleyen

SALİH OKUMUŞ

dönemlerde gazete sayfaları çeşitli bölümlere ayrılır. Bazı değişiklikler yaşansa da, 1980'li yıllarda gazetenin sayfa adları kesinleşir. Buna göre gazete şu sayfalardan oluşur: Ana Sayfa, İç olaylar, Dünya, Ekonomi, Belediyelerimiz, Kültür-Eğitim, Yazın-Sanat, Kadın ve Sağlık, Şiir Sofrası, Çocuk, Radyo-TV-Filmler, Kronik ve Spor Sayfaları. Ancak son yıllarda bu isimlerin bazılarında da değişikliğe

gidilmiştir. Bu sayfaların içeriği hakkında muhteva bölümünde ayrıca bilgi verileceğinden burada değinmeyeceğiz.

1990 yılına kadar Tan Gazetesi genellikle 16 sayfa olarak çıkar. Bayram sayıları ve özel sayılar daha fazladır. Bazen de gazete içinde fakat gazeteden ayrı olarak özel ekler yayınlanır, bunlar gazete ile birlikte ücretsiz olarak dağıtılır. Bu tarz sayılar $16+4=20$, $16+8=24$, $16+16=32$ sayfa biçimlerinde yayınlanır.

'80'li yılların ortalarına doğru gazetenin orta sayfalarında "Yarın" adında bir gençlik eki yayınlanır. Yönetmenliğini Burhan Sait yapar. A 4 ebatında içe katlanır biçimde basılan ve 4 sayfadan oluşan ek, ancak 11 sayı çıkabilir. Gençlere yönelik bir içeriğe sahip olan *Yarın*'ın temel amacı, gelecekte Türkçe yayınlanabilecek bir gençlik dergisi için hazırlık yapmaktır. Ne var ki, ülkenin siyasi ve ekonomik sıkıntılara girmesi bu gençlik dergisinin çıkmasına engel olur. Uzun yıllar Kosova Meclisinin ihtiyaçlarını karşılamak için çıkarılan "*Delegeler Gazetesi*" de, Tan ile birlikte okuyuculara ulaştırılır. Delegeler milletvekillerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere parlamentoda görüşülen ya da görüşme hazırlığındaki tüm yasa, yasa tasarısı, önerge ve diğer konular hakkında geniş malumat verir.

Ayrıca belli bir süre çıkan kadın, çocuk ve magazin gibi sayfalar da bu kapsamda değerlendirilebilir. Kadın sayfasında başta moda ve güzellik

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

konuları olmak üzere, kadınların hayatını kolaylaştıracak çeşitli bilgi ve haberlere yer verilir. Boncuk adlı çocuk eki, ilkokul çocuklarına yöneliktir. Bu sayfada özellikle çocuklardan gelen şiir, yazı, çizim, bulmaca, bilmece, mani tekerleme gibi eserler yayınlanır. Gazetenin orta sayfası ilk yıllarda magazine ayrılır. Daha çok resimler eşliğinde sunulan sayfa, dönemin ünlülerini konuk eder.

c. Dizgi ve Baskı Tekniği: İlk sayısı 1 Mayıs 1969 tarihlerinde basılan Tan Gazetesi, Türkçe harf ve karakterlerin bulunmayışı nedeniyle Priştine’de basılamaz. Gazetenin basımı, Üsküp’te bulunan “Nova Makedonya” matbaasında yapılır. Ancak matbaada “Birlik” gazetesi de basıldığı için bilhassa manşetlerde kullanılacak yeterli miktarda ve büyüklükte Türkçe font bulunamaz. Ayrıca baskı tekniğinin eskiliği ve teknik aksaklıklar çeşitli dil ve imla hatalarına neden olur. Bu yüzden gazetenin basımı için gidenler arasında düzeltmenler de bulunur. Bu görevi yapanlar arasında, sırasıyla; *Ali Aksoy, Şerafettin Ömer, Naile İlyas ve Sebahat Murturi* bulunur.

Gazetenin basımı için zaman zaman Üsküp’e giden *Şerafeddin Ömer* o günleri şöyle anlatır:

“Bu işi 18 ay matbaa ustalarının başında durarak bizzat yaptırarak birisi olarak diyebilirim ki, o günler hakikaten zordu. Yazarlar daktilolarda yazdıkları yazıları, lektör ve sorumlu yazarlara gönderir, onlar da yazılardaki düzeltmeleri tükenmezle kâğıt üzerinde yaptıktan sonra dizgiye gönderirlerdi.

Biz gazetenin basımı için Üsküp’e giderdik. Baskı bitene kadar oarada kalırdık. Bazan bu günlerce sürerdi. Yazılar burada “Linotyp” makinelerinde kurşun harflerle dizilir, sonra her sayfa için önceden hazırlanan çerçevelere yerleştirilirdi. Özellikle manşetlerin dizilmesi çok zordu. Çünkü çoğu zaman yeterli sayıda ve büyüklükte Türkçe harf bulamazdık. Sözcüğü istenen boy ve tipte ‘Ü, İ, Ş, Ç, Ö, Ğ’ harfleri olmadığı durumlarda ustalar pratik çözümlerle diğer harfleri eğeleyerek üretirlerdi. İşin aceleliği yüzünden gözden kaçan ve son anda gazete çıkmazdan önce fark edilen manşet hataları da ilginç bir yöntemle düzeltilirdi. Yarım silindir halinde kurşun bloklar rotasyon makinesine girmezden önce onların meydana gelmesinde kullanılan ‘matris’ denen yanmayan maddeden üretilmiş ve mukavayı andıran önkalıplar son bir kez kontrol edilirdi. Klasik latin alfabesinden farklı olan Türkçe karakterlerden Ö, Ü, Ş, Ç, İ, Ğ harflerinin nokta, kuyruk ve takyaları Makedon matbaa ustasının elindeki bir çekiç ve tornavida ile anında oluşturuluyordu. Bu düzeltmelerin yapılacağı yere getirilen

SALİH OKUMUŞ

tornavidaya bir çekiç darbesiyle matriste nokta veya çizgi oluşturulup harfler düzeltiliyordu. Her ne kadar basit bir yöntem olsa da, sözgelisi bir manşette "...başkanı öldü." yerine "...başkanı oldu" şeklinde çıkacak büyük bir hatanın eşiğinden son anda dönülürdü. Sayfa çerçevede sabitleştikten sonra el silindiri ile siyah matbaa boyası verildikten sonra elde edilen revizyon nüshaları dizgi hatalarının düzeltilmesi için korektörlere verilirdi. Buna rağmen korektörün gözünden kaçan hatalar olurdu. Ayrıca gazete matbaadaki teknik hatalar yüzünden çok sayıda dil ve imlâ yanlışlarıyla çıkardı. Kısaca böyle ilkel bir yöntemle basılan gazetede dil, teknik ve imlâ hatalarını tamamen ortadan kaldırmak nerede ise imkânsızdı.”⁸

1978 yılında Priştine’de yeni inşa edilen basın sarayının 15. ve 16. katları Tan Gazete ve Yayın Şirketi’ne tahsis edilir. Çalışma koşulları düzeltilir. Gazete Basın Sarayı’nın bitişiğinde inşa edilen “*Rilindiya*” matbaasında basılmaya başlar. İlk başta burada da ‘*Linotyp*’ makinelerinde gazete metinlerinin yazılması ve kurşun harflerin manşetlere yerleştirilmesi şeklinde işler devam eder. Ancak bu matbaadaki rotasyon makinesinin çok daha çağdaş olması yüzünden sayfalar için özel plâkalar hazırlanır, rotasyon makinesine verilirdi. 1980’li yıllardan itibaren yazım işleri bilgisayarlar vasıtasıyla gerçekleşmeye başlar. Basım tekniklerindeki yeniliklerin de yardımıyla artık dizgiden kaynaklanan sorunlar da önemli ölçüde azalır. Böylelikle gazetenin daha kaliteli, fotoğrafların çok daha yüksek çözünürlükte ve net bir şekilde çıkması için imkân sağlanır. Bundan sonra Tan Gazetesi yayınlarından çıkan tüm dergi ve kitaplar da bu yöntemle basılmaya başlar.

d. Fotoğraf, Desen, Çizim: Tan Gazetesi haftalık bir gazete olması münasebetiyle bilhassa ana sayfada çok sayıda fotoğrafa yer verilir. Bu fotoğraflar haberlerin içeriğine ve önemine göre seçilir. Ana sayfada yer alan fotoğrafların birçoğu Tito’ya aittir. Onun yaptığı iç ve dış seyahatlerden kareler bulunur. Kültür, çocuk ve kadın sayfalarında da fotoğraf ve çizimlere yer verilir. Bilhassa “Kadın” sayfasında moda yakından takip edilerek giyim kuşamla ilgili model çizimler sunulur. Orta sayfadaki magazin bölümü de baştan sona fotoğraflı haberlerden oluşur. Devrin ileri gelen siyasetçileri, kültür adamları ve artistler sayfaları süsler. Yemekler, kokteyller, her türlü eğlence ve etkinlikler bu sayfalara yansır. İç ve dış olaylar ile spor haberleri de fotoğraflar eşliğinde verilir.

---

⁸ Okumuş, “Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat”, Ekim 2014.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Gazetede kullanılan fotoğraf çekimleri Sedat Şporta, Davut Hamolar ve Sabit Haşani tarafından yapılır. Fotoğraflar klasik fotoğraf makineleriyle çekildikten sonra, redaksiyondaki karanlık odalarda banyoları yapılır, elde edilen siyah beyaz fotoğraflar sorumlulara teslim edilir.

e. Muhteva: Tan Gazetesi, toplumsal, siyasal ve kültürel haftalık bir gazetedir. Yayınlandığı yıllarda Kosova'da yaşayan Türklerin sesi soluğu olmuştur. Türk halkının ihtiyacı olan her türlü yazıyı yayımlar. Gazetenin genel olarak haber ağırlıklı bir yapısı vardır. Ancak diğer bölümleri de oldukça doludur. Sayfalarında hikâye, şiir, halk edebiyatı ürünleri, edebiyat yazıları, dil ve dil öğretimi, folklor, tiyatro, toplumsal, politik, ekonomik, kültürel ve eğitim konularında yazılmış, haber, rapor, söyleşi, tanıtım, deneme, makale, değini gibi çok sayıda yazı bulunur. Edebi eserler, Türk ve Dünya edebiyatından seçkiler/çeviriler dikkati çeker. Magazin ve spor sayfaları yer alır. Haftalık radyo ve televizyon programı verilir. Ayrıca çocuklara ve kadınlara yönelik sayfalar bulunur.⁹

Gazetenin muhtevası ve yayın politikası iki dönemde incelenebilir. Birinci dönem gazetenin çıkmaya başladığı 1969 yılından 1988'lere kadar devam eder. İkinci dönem ise, 1989'dan gazetenin kapandığı döneme kadar ola süreyi kapsar. Bu dönem, tarihi, siyasal ve kültürel bakımdan oldukça zorlu geçer. 1981'de Yugoslavya kurucusu ve devlet Başkanı Tito'nun ölümünden sonra gelişen siyasal ve ekonomik istikrarsızlık derinleşerek devam eder. Bölgede esen değişim rüzgârları nedeniyle Avrupa'nın doğusundaki komünist ülkeler bir çorap söküğü gibi çözülmeye başlar. Berlin duvarı yıkılır, Dođu Almanya Batı Almanya ile birleşir. Çekoslovakya ikiye ayrılır. Ancak bu değişim Yugoslavya'da sancılı ve kanlı bir şekilde olur. Bütün bunlar, gazetenin sayfalarına da yansır. İkinci dönemde Sırp yönetiminin baskıları hissedilmeye başlanır. 1990'lı yılların ikinci yarısında bir ara gazetenin redaksiyonuna da hakim olan Sırlar, yayın politikasını da yeniden belirler. Gazetenin sayfaları azalır. Yayınlanacak yazılar, kontrolden geçirilir. Bu dönemde gizli bir baskı ve sansürden bahsetmek mümkündür.

Şerafettin Ömer kendisiyle yaptığımız mülakatta, gazetenin muhtevasıyla ilgili olarak şunları söyler.

---

⁹ Okumuş-Demir-Çoban, *a.g.m.*, s. 254.

SALİH OKUMUŞ

“İlk sayıdan itibaren gazetede en sık rastlanan konular arasında; Cumhurbaşkanı Tito, onun değişik organlarda yaptığı politik konuşmaları, içeride ve dünyada gerçekleştirdiği ziyaretler ve diğer toplumsal-politik etkinlikleri ile ilgili haber, yazı ve değinilere yer verilir. Ardından o dönemdeki devlet protokol hiyerarşisine göre Yugoslavya Komünistler Birliği, Yürütme Konseyi, Meclis, ÇHSB, Sendikalar Birliği, Gençlik Örgütleri, belediye organlarının faaliyetleri ve etkinlikleri yer alır. Ayrıca iç ve dış haberler, raporlar, uygulamalar, çeviri haberler, köşe yazıları, makaleler, değiniler, röportajlar ve çeşitli konularda yapılan araştırmalara yer verilir. Kısaca, Tan Gazetesi’nde en sık rastlanan yazılar, daha çok eski Yugoslavya’da mevcut politik düzene göre değişiklik gösterir. Gazetenin kültür sayfalarında yayınlanan haberler arasında ilk sırada eğitim, kültür, sanat, edebiyat ve diğer alanlardaki gelişmeler ve etkinlikler yer alır. Bu bölümde bölgede ve dünyadaki kültürel gelişmeler ile takvime bağlı önceden belirlenen yazılar öne çıkar. Bu sayfalarda haber, geniş haber, tanıtım, deneme, eleştiri, makale, röportaj, söyleşi, gezi, portre, şiir, hikâye, bilmece, bulmaca, mani, tekerleme, masal, destan, türkü, dizi yazı, roman tefrikası, foto haber, vinyet, çizim, karikatür ve desen gibi kültür, edebiyat ve sanat içerikli çok sayıda eser bulunur.”¹⁰

1980 yılında gazetenin Genel Yayın Yönetmeni olan Nevzat Hüdaverdi, gazetenin yapısı ve içeriğini şu cümlelerle anlatır:

“Kosova’da Türk halkına seslenen tek gazete olduğu için Tan, günlük enformatik, politik olaylarla ilk beş sayfasını dolduruyoruz. Kalan sayfalarını ise, Kosova’da yaşayan Türk halkının gereksinimlerine göre düzenliyoruz. Bu kalan 11 sayfası için de kültür, eğitim, öğretim, çocuklara ait sayfamız var, kadınlara ait bir sayfamız var, yazın sayfamız var, söyleşi sayfamız var, spor sayfamız var vs. Ve bu sayfalar içinde genellikle, Türk halkının kültürel kalkınması yolunda karşılaştığı sorunları ele alıyoruz. Bu yolda elde ettiği başarıları inceliyoruz.”¹¹

Gazetenin yayınlandığı ilk dönemlerde sayfalarının yapısı, fizyonomisi, baskı, dizgi ve imlâ hataları redaksiyon politikasında bir arayışın olduğunu açıkça gösterir. Bu yıllarda gazetede sayfa düzeni ve bölümler mevcut değildir. Sonraki yıllarda gazete çeşitli bölümlere ayrılır.

¹⁰ Okumuş, “Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat”, Ekim 2014.

¹¹ Ali Sirmen, “Kosova’da Türk Dili ve Kültürü (Röportaj)”, *Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul 02.10.1981.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Bu süreç zaman içine yayılır ve '80'li yıllarda gazetenin sayfa adları belirlenir.

Genel bir kural olarak ilk sayfanın adı olmaz. Baş sayfa ve ana sayfa olarak nitelendirilen bu sayfa, gazetenin en önemli ve vurucu sayfasıdır. İlk sayfa haftanın en önemli toplumsal, politik, ekonomik ve kültürel haberlerinin bulunduğu sayfadır. Ayrıca, bu sayfada başlayıp iç sayfalarda devam eden iç politika ve dünyada gelişen olaylarla ilgili köşe yazısı, makale, değini, yorum ve röportaj gibi yazılar da bulunur. Yine bu sayfalarda verilen haberler etkili fotoğraflarla süslenir. Haber ve fotoğraflar sayfanın üst bölümünde verilir, daha az önem arz edenler ise aşağıya doğru sıralanır.

Gazetenin çıktığı ilk yıllarda özellikle politika sayfalarında yayınlanan yazıların seviyesi kültür sayfalarındakilerden daha kalitesizdir. Bilhassa dönemin politik terminolojisinin Türkçeye tercüme edilmesi ve uygun tanımlamaların bulunamayışı, bu sayfalarda bir takım eksikliklere sebep olur. Bu eksikliklerin ancak 70'li yılların sonuna doğru giderilebildiği gözlenir.

İkinci sayfa, uzun bir dönem '*İç olaylar*' adıyla çıkar. Bu sayfada, Kosova'da olup bitenler konu edilir. '*Dünya*' başlığıyla yayınlanan üçüncü sayfada, dünyada cereyan eden önemli haber ve yazılara yer verilir.

Bu sayfada bilhassa Türkiye ile ilgili haberlere ağırlık verilir. Türkiye'deki siyasi, kültürel ve ekonomik gelişmelerden bahsedilir. Türkiye'den gelen heyetlerle yapılan röportajlar geniş yer tutar. Dönemin başbakanları Bülent Ecevit ve Süleyman Demirel, Kosova ziyaretleri sırasında Tan redaksiyonunu ziyaret eder, merhum Ecevit'in onuruna verilen bir yemeğe Tan redaksiyonun tüm gazeteci ve yazar kadrosu katılır. UNESCO¹² tarafından '*Yunus Emre Yılı*' ilan edilen 1991 yılında, büyük şairin doğumunun 750. yıldönümü dolayısıyla Tan Gazetesi de uluslararası bir sempozyum düzenler. Türkiye ve Balkan ülkelerinden bilim adamlarının sempozyumda sundukları tebliğler, Yunus Emre'ye ayrılan "*Çevren*"in özel sayısında yayınlanır. Bundan bir yıl sonra Mimar Sinan'ın ölümünün 400. yıldönümü dolayısıyla bu büyük mimarın eserlerinin fotoğraflarından oluşan zengin bir sergi Priştine Sanat Galerisinde sergilenir. Basının büyük ilgisini

---

¹² United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü).

SALİH OKUMUŞ

çeken bu sergiye vatandaşların akın etmesi dönemin diğer dillerde yayın yapan medyalarında da kaydedilir. Edebiyat ve sanat alanında da, başta *Şemsettin Sami*, *Mehmet Akif*, *Yahya Kemal*, *Necip Fazıl*, *Nazım Hikmet*, *Fazıl Hüsnü Dağlarca* gibi önemli şahsiyetlerin eserlerine yer verilir.

Dördüncü sayfa *'Belediyelerimizden'*, başlığını taşır. Bu sayfada belediyeler hakkında bilgiler verilir. Belediyelerin faaliyetleri ve etkinlikleri tanıtılır.

Beşinci sayfa, *'Ekonomi'* sayfasıdır. İç ve dış ekonomik olayların ele alındığı sayfada, para, bütçe, enflasyon gibi konular işlenir. Ekonomi ile çeşitli makalelere yer verilir.

6. ve 9. Sayfalar ise, *"Kültür Sayfası"*dır. Bu sayfa iki bölüme oluşur. 6. ve 7. Sayfalar, kültür, sanat ve eğitim konularını ele alır. Burada öğretmenlerle söyleşiler, okullarda elde edilen başarılar ve karşılaşılan sorunlar, derneklerin faaliyetleri ve diğer konular dile getirilir. Renkli çıkan 8.-9. Sayfalarda ise, köşe yazıları, dil sorunları, edebiyat ve sanat alanlarındaki arayışlar ve yenilikler, çığır açan olaylar konu edilir. Bu konularda kaleme alınan makale, eleştiri, deneme, yorum, değini ve diğer önemli yazılar yayınlanır.

Bu sayfalar, Kosova Türk kültür, sanat ve eğitim dünyası için son derece önemli sayfalardır. Bu bakımdan Tan Gazetesi baştan beri kültür, eğitim, edebiyat ve sanat olaylarına daha çok önem vermesiyle diğer gazetelerden ayrılır. Örneğin, bütün diğer gazetelerde kültür sayfaları 1-2 sayfadan oluşurken, 16 sayfalık

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

gazetesinin yaklaşık 11 sayfası kültür sanat, spor ve magazin dünyasına ayrılmıştır.

10. sayfa, 'Kadın' adıyla hazırlanır. Bu sayfada, moda, kadın, güzellik, doktor tavsiyeleri gibi konular öne çıkar. Kadınların hayatını kolaylaştıracak çeşitli bilgi ve haberlere yer verilir.

11.-12. sayfalar 'Boncuk' çocuk eki olarak çıkar. Boncuk, Tan Gazetesinin 1974 yılından itibaren bir ek olarak yayınladığı çocuk dergisidir. Belli bir süre çıkar. İlkokul 1. sınıftan 4. sınıfa kadar olan öğrencileri hedef alır. Boncuk, mizanpaj bakımından sayfa ikiye ayrılarak basılır. Çocuk dergilerinin ebadı düşünülürse, Boncuk 4 sayfalık bir hacme ulaşmış olur.

"Boncuk, kendi içerisinde çeşitli bölümlere ayrılır. Ayrıca sürekli devam eden bazı köşelere de sahiptir. Bunlar içerisinde; Sizden Gelenler, Çalışkan Çocuklar, Dil Köşemiz ve önemli tarihleri anlatan köşeler bulunur. Bu köşelerde genellikle, başarılı okullar ve sınıflar tanıtılır, çocuklardan gelen şiir, hikâye ve diğer yazılara yer verilir, notları yüksek olan çocuklar kısaca tanıtılır, yerel Türkçe'de kullanılan yanlış ifadeler üzerinde durulur ve kelimelerin doğruları gösterilir. Çeşitli fıkralara da yer verilen dergide, Üsküp, Kalkandelen ve Ohri'den gelen yazıların çokluğu da dikkat çekmektedir."¹³

¹³ Salik Okumuş, Demir H. Hüseyin, "Kosova'da Türkçe Yayınlanan Çocuk Dergileri", *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (UDEK)*, Bedër Üniversitesi, Tiran, Kasım 2014, s. 301.

SALİH OKUMUŞ

“*Boncuk, Kosova’da Türkçe olarak yayınlanan ilk çocuk dergisi Kuş’un yayınlanmasına da ilham kaynağı olur. Çeşitli okul etkinlikleri, şiirler, öyküler, gezi notları gibi yazılar yayınlayan “Boncuk”, kapsamını genişleterek 1979 yılı Ocak ayında müstakil bir dergi olan “Kuş” çocuk dergisine dönüşür.*”¹⁴

13. sayfa ‘*Öykü ve Şiir*’, 14. sayfa kimi zaman kültür konuları, kimi zaman da roman ve feyton tipi dizi yazılara ayrılır. Öykü ve şiir sayfalarında, öncelik telif öykü ve şiirlere verilir, sonra çeviriler gelir. Bu sayfalar Kosova’da Türk edebiyatının gelişmesine zemin hazırlar.

11.-14. Sayfalarda daha çok çocuklara yönelik yayınlanan dergi, şiir, hikâye ve diğer yazılar, 1970’li yıllarda Kosova’da yapılan Türkçe eğitimine çok büyük katkı sağlar. Bu yıllarda okullardaki Türkçe ders kitabı eksikliği bu sayfalarda yayınlanan şiir, öykü ve diğer yazılarla giderilir. Türkçe öğretmenleri bu ekleri yardımcı malzeme olarak kullanır, yazılar derste okunur, şiirler ezberletilir.

15. sayfa ‘*TV, Sinema, Tiyatro*’ adını taşır. Gösterime giren tiyatro, sinema filmi ve bu alandaki gelişmeler, yenilikler ile ilan ve duyurular yayınlanır. Sayfanın sağ köşesinde haftalık TV programı bulunur.

16. sayfa ise, ‘*Spor*’ sayfasıdır. Başta Yugoslavya olmak üzere, Türkiye ve dünyada gelişen spor olayları kapsamlı bir şekilde verilir.

Gazeteyi okumaya teşvik eden temel şey, her sayıda yayınlanan 4-5 köşe yazısı olmuştur. Tan Gazetesi haftalık olması nedeniyle, diğer günlük gazetelerden bir hayli farklıdır. Günlük gazetelerde ise, bir haberin ömrü 24 saattir. Bu sebeple Tan, daha çok haftanın önemli konu ve olaylarını ele alır, bu mahiyetteki araştırma dosyalarını, yorum, makale ve köşe yazılarını ön planda tutardı. Gazetenin orta sayfaları da hep kültür-sanat olaylarına ağırlık verirdi. Kısaca Tan, içerik olarak günlük bir gazeteden çok geniş perspektifli bir dergi görünümündedir denilebilir.

Tan Gazetesinin edebiyat ve sanatın gelişmesinde de katkısı olmuştur. Tan’dan sonra yayıncılık faaliyetleri daha da hızlanır. Tan’ın oluşturduğu yayın ortamı ile yetiştirdiği yazar kadrosu yayıncılık konusunda en verimli dönemini yaşar. Bilhassa dergicilikte büyük bir canlanma olur. 1971 yılında Prizren’de, Doğru Yol Derneği tarafından çıkarılan *Doğru Yol*

---

¹⁴ Okumuş-Demir, *a.g.m.*, s. 301.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

(sonradan ismi *Esin* olarak değişir), 1973 yılında Tan yayınlarınca çıkarılan *Çevren*, 1979 yılında yayın hayatına başlaya *Kuş* dergileri hep bu ortamdan beslenir. Sonraki yıllarda da onlarca dergi ve gazete Kosova'daki Türkçe yayın hayatına dahil olur. Tan'dan sonra yayınlanan bütün gazete ve dergilere Tan'ın etkisi olmuştur.¹⁵

Aslında bu yıllar, Çağdaş Kosova Türk Edebiyatı'nın da altın dönemini oluşturur. Kosova'da ilk kuşak yazarlar arasında '60'larda şiir ve yazıları yayınlanmaya başlayan *Naim Şaban*, *Nimetullah Hafız* ve *Nusret Dişo Ülkü* gibi isimler kabul edilir. Gazetenin devreye girmesiyle çok sayıda genç yazar-çizer yetişir. Çağdaş Kosova Türk edebiyatında kalem oynatmaya başlayan 70 ve 80'li yılların bu kuşağı, Tan Gazetesi ve yayınları sayesinde olgunlaşır, değerli eserler vermeye başlar. 1980'li yıllarda 54 kişinin çalıştığı Tan Gazetesinde gazetecilikten başka edebiyat ve sanat alanında eserler veren ünlü yazar ve şairler de bulunur. Bunlar arasında: *Necati Zekeriya*, *Hasan Mercan*, *Süreyya Yusuf*, *Bayram İbrahim*, *İskender Müzbeğ*, *Altay Suroy*, *Agim Rifat - Yeşeren*, *Nusret Dişo - Ülkü*, *Mahmut Kıratlı*, *Zeynel Beksaç*, *Arif Bozacı*, *Enver Baki*, *Reşit Hanadan*, *Şecaettin Koka*, *Alaettin İsmail*, *Aziz Serbest* ve *Burhan Sait*'in isimleri sayılabilir.

Bu manada, Yugoslavya Çağdaş Türk Edebiyatı "*Birlik*" ve "*Tan*" yayınevlerinin çatısı altında filizlenip büyümüştür denilebilir. Tan Gazetesi özellikle Kosova'da yaşayan Türk halkını cesaretlendirerek diğer toplumlar karşısında kendi varlıklarını ortaya koymakta ve korumakta etkin bir rol oynamıştır.

f. Yazar Kadrosu¹⁶: Tan Gazetesinde Kosova, Yugoslavya, Türkiye ve dünya edebiyatının seçkin yazar ve şairlerinin eserlerine yer verilir. Yabancı yazılar tercüme edilerek yayınlanır. Gazetede yazıları çıkan gazeteci yazarlar arasında sürekli kadroda olan ve işe alınan profesyonel gazetecilerin yanı sıra, dışarıdan yazı gönderen isimler de bulunur.

1969 yılında Tan'ın ilk çıkışında çalışan kadro arasında; *Bayram İbrahim*, *Bedri Dreyta*, *Hayretin Gaş*, *Hüseyin Zekeriya*, *İskender Müzbeğ*, *Meliha Hüda-verdi*, *Mübera Tuna*, *Nakiye İbrahim*, *Nusret Dişo*, *Sedat Şporta*, *Süleyman Brina (müdür)*, *Süreyya Yusuf* ve *Yusuf Recep* gibi devrin

¹⁵ Okumuş-Demir-Çoban, *a.g.m.*, s. 254.

¹⁶ Bu bölümde gazeteci veya yazar olarak verilen isimlerin sıralanmasında alfabetik sıra kullanılmıştır.

SALİH OKUMUŞ

önemli aydınları bulunur. Daha sonralar ise, *Altay Suroy, Arif Bozacı, Bedri Selim, Enver Baki, Hamdi Beyoğlu, Hasan Mercan, İdriz Mumcu, İsmail Kovaç, Kemal Şaban, Mehdiülkü Cibo, Mehmet Şala, Necati Zekeriya, Saffet Prekiç, Şecaettin Koka Zeynel Beksaç* gibi isimler gazetede çalışmaya başlar.

İlk dönem yazıları yayınlanan yazar listesi aşağıdaki gibidir: *Abdülğani Sokol, Adnan Ardagi, Afirdita Jubı, Afrim Suroy, Ahmet İğciler, Alfred Paçini, Ali Podrimla, Anna Ahmatova, Arif Bozacı, Azem Şkrelı, Bahıse Potok, Bahtıyar Şala, Bardül Fuşaçel, Bayram İbrahim, Bayram Şaban, Bedrettin Koro, Bedrıye Gaçka, Behaydin Curcilo, Beyto Novobırdalı, Branko V. Radıçevıç, Celal Laçın, Celalettin Ahmetoğlu, Cemal Süreyya, Cemali Koro, Çane Andreyevski, Dr.Durmuş Theselında, Engın Aşkın, Enver Baki, Ethem Baymak, Ezra Paund, Fatıme Krasniç, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Fevzi Tüfekçi, Fikri Şişko, Günter Gras, Hamdi Beyoğlu, Haşım Mustafa, Hayrettin Gaş, Hayrettin Volkan, Hüda Leskoğalı, Hüseyin Kazaz, İğbal Arslan, İlhami Emin, İlhan Geçer, İlyaz Kurteşi, İrfan Ahmet, İrfan Fehim, İskender Müzbeğ, İsmail Kovaç, İsmail Mustafa, İsmet Jable, İsmet Luma, İsmet Şengül, İsmiye Krasniç, İzet Saraylıç, Recep Kabaşı, Kadri Rauf, Kâzım Memiş, Kemal Tahir, Leman Pervançe, Loyze Kraker, M. Nuri Ayvalı, Mahmut Kemal, Mak Dizdar, Melek Nezir, Meliha Arslan, Hasan Mercan, Meteya Mateski, Mihaylo Zviçer, Miodrag Pavloviç, Mirko Gaşı, Mirsolav Kırleja, Mustafa Karahasan, Mübera Tuna, Mümtaz Süleyman, Müsebbi Taç, Naciye Kres, Nadi Taç, Nazım Hikmet, Necati Matrancı, Nevzat Hüdaverdi, Nimetullah Hafız, Nusret Dişo, Osman Galal El Vanayi, Osman Yusuf, Rafet Kiser, Raij Vırmiça, Recep Yusuf, Remzi Muharrem, Rıza Ukalo, Ruşen Hakkı, Sabahattin Kudret Aksal, Saffet Prekiç, Salih Lika, Saniye Karaç, Sedat Potokçu, Semiha Yağcı, Slobodan Markoviç, Stole Stefanovski, Suat Engüllü, Süleyman Brina, Süreyya Yusuf, Şakir Maksut, Şecaettin Koka, Şefki Tuna, Şinevar Panduklu, Şükrü Ramo, Tahir Vırmiça, Talat S. Halman, Ülkü İsa, Ülkü Tamer, Vasko Popa, Vlada Bulatoviç, Yan Rak, Yaşar Nabi Nayır, Yovan Boşkovski, Yovan Peçenoviç, Yunus Şimşek, Zehra Jubı, Zekir Sipahi, Zeynel Beksaç, Zora Saviç.*

1974 yılından sonra redaksiyona gelen yeni gazeteci yazar kadrosu ve dıştan yazı gönderenler arasında şu imzalar da yer alır: *Ali Aksoy, Şerafettin Ömer, İbrahim Arslan, Gülizar Ömer, Sebahat Murtur, Reşit Hanadan, Enver Nobırda, Gülten Şaban, Mahmut Kıratlı, Agim Rifat Yeşeren, Aziz Serbest, Burhan Sahit, Ergün Kuzev, İlhami Kâmil, Nuhi*

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Mazrek, Muhammed Ustaibo, Şakir Maksut, Ethem Baymak, Tarık K. Dursun, Aziz Nesin, Mehmet Bütiç, Ömer Seyfettin, Talip Apaydın, Liriye Gaş, Pera Stefanoviç, Musa Ramadani, Esad Mekulli, Nazmi Rahmani, Erhan Kasap, Erol Ali, İrfan Morina, Nuhi Mazerek, Erol Globoder, Celal İlyas, Orhan Kemal, Cevdet Kudret gibi yazarların haber, şiir ve öykülerine gazete sayfalarında yer verilir.

Sonuç

Balkanlarda Türkçenin en yaygın şekilde konuşulduğu yerlerden birisi de Kosova'dadır. Osmanlıdan sonra, Kosova'da Türkçe ile ilgili çalışmalar 1950'lerden sonra başlar. 1969'da kurulan Tan Yayın şirketi tarafından çıkarılan Tan Gazetesiyle Türkçe yayınların önü açılır. Başta Tan yayınlarının etrafında doğup büyüyen Kosova Türk basını/yayını, çeşitli zorluklarla bugüne kadar gelir. Çok sayıda şair, yazar ve bilim adamının yazıları buralarda yayınlanır. Kosova'da yaşayan Türkler ve Türkçe bu yolla ayakta tutulmaya çalışılır.

Bu çalışma ile amacımız, Kosova Türk basın-yayın hayatının yaklaşık son 50 yıllık macerasına ışık tutmaktır. Bu sebeple yaptığımız çalışma sırasında tespit edebildiğimiz sonuçları, konunun daha iyi anlaşılması ve okuyucuya yardımcı olması bakımından maddeler halinde vermeyi uygun buluyoruz:

1. Tan Gazetesi, 1 Mayıs 1969 tarihinde Priştine'de Türkçe olarak yayın hayatına başlar, 20 Mart 1999 tarihinde yayınladığı son sayısı ile kapanır. Yaklaşık 30 yıl aralıksız olarak yayınlanan gazete, haftalık bir haber gazetesidir. Toplam 1536 sayıya ulaşır.

2. Gazetenin temel amacı başta Türk halkının haber alma ihtiyacını karşılamaktır. Kosova ve çevresinde yaşayan Türklerin haber ihtiyaçlarının yanında sanat, kültür ve edebiyat etkinliklerini düzenlemek, yaymak ve en önemlisi de Kosova Türk toplumunun dilini korumaktır. Sayfalarında ağırlıklı olarak Türk halkının karşılaştığı sorunlar bulunur. Haber, makale, röportaj, değini gibi türlerde örnekler verilir.

3. Gazete yayın dili olarak İstanbul Türkçesini esas alınır. Bu yolla dilin korunması, geliştirilmesi ve Türkiye ile olan bağların güçlendirilmesi hedeflenir. Ancak 1970'lerde Türkiye'de bazı kesimlerin benimsediği öz

SALİH OKUMUŞ

Türkçecilik cereyanının tesirinden de kurtulamaz.

4. Tan Gazetesi klasik bir haber gazetesi olmaktan ziyade, kültür, sanat ve edebiyat ağırlıklı bir yapıya sahiptir. 1973 yılından itibaren dergi ve kitap yayınına da başlar. Kosova Türk edebiyatının gelişmesinde ve Türkçe eğitimin kullandığı ders kitapları hususunda önemli katkılarda bulunur. Başta Çevren, Kuş ve Çığ gibi kültür, edebiyat ve çocuk dergileri ile Tan Kitap Dizisinden yayınlanan edebi eserler son derece zengin bir kültür hazinesi oluşturur. Kosova Çağdaş Türk Edebiyatı, Tan Gazetesi ve yayınlarıyla gelişerek en parlak günlerini yaşar.

5. Tan Gazetesinde geniş bir yazar kadrosu bulunur. Başta Kosova ve Makedonya’da yaşayan Türk kökenli isimler olmak üzere, Türkiye, Yugoslavya ve Avrupa’dan da çok sayıda isim bulunur. Çeviriler yayınlanır. Ayrıca zaman zaman okuyucularına da sayfalarında yer veren gazete, gençlerin yetişmesini arzular. İlk yazıları burada yayınlanan önemli isimler yetişir.

6. Tan haftalık yayınlanan bir gazete olup, 32x45 cm ebatlarında ve orta boy bir gazetedir. Toplam 16 sayfa olarak yayınlanır. Ekonomik şartlara bağlı olarak zamanla 12 ve 8 sayfaya düşer.

7. Tan Gazetesi’nin dış görünümü ve sayfa yapısı, yani teknik düzeni yıllar içinde önemli değişikliklere uğrar. Siyah-beyaz olarak basılan gazetede, fotoğraflar da renksizdir. Önemli haberlerin etrafı kırmızı çizgilerle çizilir. Zaman zaman bazı değişiklikler olsa da, gazetenin sayfa adları şöyledir: Ana Sayfa, İç Olaylar, Dünya, Kültür - Eğitim, Yazın-Sanat, Kadın ve Sağlık, Şiir Sofrası, Çocuk, Radyo-TV-Filmler, Kronik ve Spor. Ayrıca zaman zaman bazı özel sayılar ve ekler de yayınlanır.

8. Tan Gazetesinin ilk sayfasında genellikle gazetenin ismine, kimlik bilgilerine ve önemli haberlere yer verilir. Özellikle gazetenin adı, logosu, kapak sayfalarında kullanılacak renkler, mizanpaj ve teknik yapı ve sayfa düzeni sıkça değişikliğe uğrar.

9. Gazete, 1969-1977 yılları arasında Üsküp’te “*Nova Makedonya*” matbaasında ve eski tekniklerle, bu tarihten sonra ise, Priştine’de basın sarayının yanında kurulan “*Rilindya*” matbaasında son derece çağdaş usullerle basılır. Gazetenin Üsküp’te basıldığı yıllarda baskı ve imlâ hataları çoktur.

KOSOVA'DA TÜRKÇE YAYINLANAN BİR GAZETE: TAN

Sonuç olarak denilebilir ki, Kosova'da Türkçe yayın yapan Tan Gazetesi, Türk halkının var olma mücadelesine Türkçe ile büyük bir katkı sağlar. Türkçenin ve Türklüğün bir nevi okulu olur, avukatlığını üstlenir. Ancak devamlılık konusunda çok başarılı olamayan bu hareket, umarız Kosova'daki kültür, sanat ve edebiyat ortamına geçmişte yaptığı katkıları sunmak için yeni yollar bulur.

KAYNAKÇA

OKUMUŞ, Salih, “Şerafedin Ömer ile Özel Mülakat”, Priştine, Ekim 2014.

OKUMUŞ Salih, Demir H. Hüseyin, “Kosova'da Türkçe Yayınlanan Çocuk Dergileri”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (UDEK)*, Bedër Üniversitesi, Tiran, Kasım 2014.

OKUMUŞ Salih, Demir H. Hüseyin, Çoban Murat, “Kosova'da Yayınlanan Türkçe Gazete ve Dergiler”, *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu (UDEK)*, Bedër Üniversitesi, Tiran, 27-30 Ekim 2013.

RECEPOĞLU Altay Suroy, “Kosova Türk Toplumunun ve Üyelerinin Hakları”, Özel yayın, Sprint Basımevi, Prizren 2005.

SİRMEN Ali, Kosova'da Türk Dili ve Kültürü (Röportaj), Cumhuriyet Gazetesi, İstanbul, 02.10.1981.

Tan Gazetesi yıllıkları